

Онипченко Павел, Александр Полуйко. Психолого-педагогические аспекты организации тренажерной подготовки летного состава на современном авиационном тренажере.

В данной статье рассматриваются психолого-педагогические аспекты оптимизации процесса тренажерной подготовки летного состава. Определяются ее направления, содержание и этапы с учетом качественных изменений современного авиационного тренажера. Отмечается, что методика тренажерной подготовки летного состава сегодня должна базироваться на современных психолого-педагогических теориях.

Ключевые слова: тренажерная подготовка, летный состав, организация, методика обучения.

Onipchenko Pavel, Poluyko Alexander. Psychological and pedagogical aspects of pilots' training on a modern aviation flight simulator.

This article discusses the psychological and pedagogical aspects of optimization of process of preparation of flight crews on flight simulator. Determines its direction, content and steps, taking into account the qualitative changes of modern flight simulator. It is noted that the method of training of flight crews on flight simulator should be based on modern psychological and pedagogical theories today.

Keywords: flight simulator, flight crews, organization, methods of teaching.

УДК 378.1:37.013

Тетяна Плачинда, д.пед.н., доцент
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНЗ

Актуалізується питання підготовки майбутніх викладачів вищої школи, які не мають базової педагогічної освіти, до навчальної, методичної та наукової професійної діяльності у вищому освітньому закладі. Аналізуються наукові доробки щодо професійної підготовки інженерів-педагогів. Пропонується впровадження в освітній процес аспірантури дисципліни «Вища школа та науково-педагогічна діяльність» з метою формування у здобувачів наукового ступеня компетенцій стосовно педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу ВНЗ.

Ключові слова: здобувач, професійна підготовка, інженер-педагог, навчальний процес, педагогічна діяльність, вища школа.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фахівців різних галузей потребує пошуку неординарних шляхів організації навчально-виховного процесу, адже формування нового покоління фахівців, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує зростання якості освітніх послуг і докорінного оновлення фахової підготовки. Важливу роль у цьому процесі відіграють викладачі вищих закладів освіти, адже оволодіння необхідними знаннями, вміннями та навичками для подальшої професійної діяльності стає пріоритетним напрямом у професійній підготовці фахівців високої кваліфікації. Проте, не завжди педагог вищої школи, зокрема молодий викладач, має необхідні знання, вміння та навички викладацької діяльності, оскільки не має базової педагогічної освіти. Тому актуалізації набуває формування необхідних компетенцій до навчальної, методичної та наукової професійної діяльності майбутніх викладачів вищої школи, базова освіта яких не педагогічна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі питання підготовки до педагогічної діяльності викладача у вищому навчальному закладі цікавить багатьох науковців. Так, науковий пошук у контексті інженерної педагогіки був спрямований у роботах Н. О. Брюханової, О. А. Ігнатюк, О. М. Керницького, О. Е. Коваленко, Ю. М. Пазиніч, А. А. Плаксіна, В. Г. Хоменка та ін. Проте, значний науковий доробок дослідників у питанні підготовки майбутніх викладачів, без базової педагогічної освіти, до професійної діяльності не достатньо розкриває проблему підготовки до викладацької діяльності фахівців, зокрема у льотних навчальних закладах.

Метою статті є вивчення провідного досвіду наукових студій щодо інженерно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів які не мають базової педагогічної освіти та запропонувати оптимальні шляхи даної підготовки викладачів у льотних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Ключовим напрямом державної освітньої політики, що висвітлено у національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, є модернізація структури, змісту й організації освіти педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів і професійних коледжів на засадах компетентнісного підходу [6].

Як зазначає Коваленко О. Е., інженерно-педагогічну освіту найвищого гатунку можуть надавати лише інженерно-педагогічні навчальні заклади, інженерно-педагогічні факультети чи кафедри, які мають потужний професорсько-викладацький склад в галузі педагогіки і техніки (сільського господарства, інформатики тощо) та організацію навчального процесу, при якій педагогічна і технічна освіта надаються разом, що сприяє поступовому та міцному засвоєнню студентами способів роботи з інформацією та людьми в системі професійно-технічної освіти [3, с. 101]. Нам імпонує думка дослідниці, адже специфіка професійної підготовки окремих вищих освітніх закладів, зокрема льотних, потребує викладачів-фахівців без базової педагогічної освіти, що унеможлиблює якісне викладання професійно-орієнтованих дисциплін, оскільки викладач не має достатніх знань і вмінь дидактичного характеру. Тому постає питання якісної підготовки здобувачів наукового ступеня, як майбутніх педагогів ВНЗ, до педагогічної діяльності.

Нам імпонує думка Керницького О. М. про те, що система професійно-технічної освіти ставить перед сучасними інженерами-педагогами вимогу не тільки оволодіти спеціалізованою професійною підготовкою, бути висококомпетентними фахівцями із наукомістких галузей, здатними до практичного застосування отриманих знань, умінь і навичок у професійній діяльності, але й вміти застосовувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію у майбутній педагогічній діяльності, бо розвиток особистісної сфери майбутнього спеціаліста здійснюється під впливом не тільки навчального процесу, а й під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії між ними та педагогами [2].

Хоменко В. Г. зазначає, що інженер-педагог – це фахівець з подвійною компетентністю, який має володіти інтегрованими знаннями та вміннями здійснювати типові задачі як педагогічної, так і інженерної діяльності. Проте в умовах існуючої бінарної системи навчання ці компетентності формуються окремо одна від одної під час відповідно педагогічного та інженерного циклів підготовки [7, с. 388]. Науковець зазначає, що професійна підготовка майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю має ґрунтуватися на компетентнісному підході, зміст якого повинен будуватися на змісті професійних компетентностей і враховувати дуальність та бінарність професійної діяльності такого фахівця.

Особливість процесу проектування системи педагогічної підготовки інженерно-педагогічних кадрів, на думку Брюханової Н. О. [1], полягає в єдності моделювання професійної педагогічної компетентності інженерів-педагогів та відповідної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей, що стає можливим завдяки застосуванню засобу, яким є системна інтеграція діяльнісного, особистісно орієнтованого й компетентнісного підходів. До складових професійної діяльності інженерів-педагогів дослідницею віднесено функції, з яких домінантними визначено проектувальну, креативну,

технологічну, організаційну та науково-дослідну. Якісне виконання цих функцій, зазначає науковець, можливе при чіткій орієнтації педагогічного процесу на формування в майбутніх інженерів-педагогів структурних елементів особистості: професійної педагогічної спрямованості, професійних знань, умінь, навичок відповідно до кожної з функцій, професійно важливих якостей та здібностей. У своїй роботі [1] Брюханова Н. О. детально описує компетенції, підходи, засоби, принципи тощо, необхідні у розробці системи педагогічної підготовки інженера-педагога для майбутньої професійної діяльності.

Формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів, вважає Керницький О. М., має бути цілеспрямованим активним процесом їх взаємодії з науково-педагогічними працівниками та адміністративним складом ВНЗ. Він повинен мати суб'єкт-суб'єктний характер, спрямованість на передачу й опанування студентами досвіду, формування вмінь і навичок, вироблення вмінь і навичок самоосвіти, сприяння реалізації їх потенційних здатностей у професійній діяльності [2].

Педагогічна діяльність є особливим видом соціальної діяльності, спрямованим на передавання новим поколінням накопичених людством досвіду і культури, створення умов для їх особистісного розвитку [4]. На сьогодні, особливо важливим є створення умов для професійного становлення студентів, як висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців. Посутня роль у цьому процесі відводиться педагогічній діяльності викладачів вищих навчальних закладів.

Професійну діяльність викладача можна схарактеризувати як неперервний процес розв'язання різноманітних завдань. До видів фахової діяльності викладача ВНЗ відносять:

- навчальна робота (направлена на здобуття майбутніми фахівцями необхідних знань, умінь і навичок);
- виховна робота (організація виховного середовища та управління різноманітними видами діяльності);
- кураторство (організація навчання і виховання студентів);
- діяльність направлена на самоосвіту та професійне самовдосконалення;
- управлінська діяльність (керівники освітніх закладів, їх заступники, декани, завідувачі кафедр тощо);
- методична діяльність (забезпечення навчального процесу методичними розробками (робочі програми, навчально-методичні комплекси, методичні рекомендації, посібники тощо));
- позааудиторна діяльність (факультативи, наукові гуртки, дистанційне навчання тощо);
- науково-дослідницька діяльність (вивчення досягнень психолого-педагогічних наук і передового педагогічного досвіду та впровадження інновацій в навчально-виховний процес вищої школи).

Особливістю льотних навчальних закладів є те, що викладачами з дисциплін професійного спрямування мають бути фахівці відповідного напрямку, які не завжди мають педагогічну підготовку. Такими фахівцями є колишні пілоти, диспетчери та інші випускники відповідних навчальних закладів. На початку педагогічної діяльності, у них немає необхідних знань для провадження навчально-виховного процесу, що суттєво відбивається як на студентах, так і на адаптації молодих педагогів на робочому місці.

Посутню роль у вирішенні такої прогалини відіграє підготовка через аспірантуру фахівців вищої кваліфікації – докторів філософії. Прийняте Положення КМУ від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» [5] дає змогу (через освітню складову) підготувати справжнього викладача, з необхідними вміннями та навичками, до навчально-виховної діяльності в освітньому закладі.

В освітній процес аспірантури Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, з метою формування загальної та педагогічної культури викладача вищого навчального закладу будь-якого профілю, було введено дисципліну «Вища школа та науково-педагогічна діяльність», оскільки вона озброює знаннями про процеси розвитку теорії та

практики виховання і навчання студентів (курсантів), сприяє становленню світогляду, педагогічного професіоналізму. Метою вивчення дисципліни здобувачами наукового ступеня є набуття знань про особливості навчання у вищому навчальному закладі; його характер і функції в стимулюванні професійного зростання майбутніх фахівців; формування компетенцій стосовно педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу ВНЗ; теоретичних основ його формування та реалізації на практиці сучасного вищого освітнього закладу професійного спрямування.

Робоча програма дисципліни розрахована на 6 кредитів, відповідно 32 години лекцій та 32 години практичних занять, та містить три змістових модуля: «Загальні основи педагогіки вищої школи», «Дидактика вищої школи», «Основи педагогічної майстерності».

Перший змістовий модуль розкриває загальні характеристики вищої освіти та її складових як системи і процесу; знайомить здобувачів з історією становлення, розвитку та реформування вищої школи і освіти в Україні; інформує про нормативно-правову базу вищої школи (закон «Про освіту», «Про вищу освіту»); визначає суб'єктів навчально-виховного процесу ВНЗ.

Другий змістовий модуль направлений на набуття аспірантами, зокрема не педагогічних спеціальностей, необхідних знань, умінь і навичок для провадження педагогічної діяльності у вищому освітньому закладі. Майбутні викладачі вищої школи з'ясовують питання про сутність навчання як педагогічного процесу; співвідношення процесу пізнання й навчання; основні функції навчальної діяльності тощо.

Значний час відводиться на такі питання як: закономірності, форми, методи та принципи навчання у вищій школі; зміст і організація науково-дослідної роботи студентів (курсантів); особливості контролю знань і вмінь студентів (курсантів); особливості навчально-методичної роботи та науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи; організаційно-виховна діяльність викладача вищої школи; психолого-педагогічні засади організації самостійної навчальної роботи студентів (курсантів) методи контролю і самоконтролю.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах характеризується певними особливостями які передбачають дотримання специфічних принципів навчання, на що нами й зверталася особлива увага. Аспірантам пояснюється, що специфічні дидактичні організаційні та процесуальні принципи допомагають цілеспрямовано організувати систему підготовки курсантів льотних навчальних закладів і створити чітку систему формування надійності авіаційних фахівців у професійних умовах діяльності. Обираючи принципи, слід зважати на той факт, що вони відображають узагальнену практику підготовки. Це наближає до розв'язання проблеми безпеки польотів щодо людського чинника та вдосконалення знань, умінь і навичок для подальшої професійної діяльності.

До специфічних процесуальних принципів у льотних навчальних закладах належать: принцип суворої регламентації дій і лімітації часу (грунтований переважно на специфічних закономірностях реалізації професійних знань, навичок і вмінь у процесі професійної діяльності); принцип додаткового психологічного навантаження (впливає в інформаційному процесі на формування резервів уваги); принцип ритмічного зростання психофізіологічного навантаження (передбачає чергування психофізіологічного навантаження за ступенем нервово-психічної напруженості організму); принцип комплексного формування психофізіологічних якостей і механізмів адаптації до умов діяльності (передбачає тренування спочатку професійно важливих якостей усіма видами наземної та льотної підготовки, а потім їх використання в різних поєднаннях шляхом зміни умов діяльності).

За специфікою освітнього закладу мають обиратися і специфічні методи навчання. Так професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців передбачає застосування наступних методів:

- формування особистості фахівця і його мотиваційні основи (визначають шляхи досягнення соціального замовлення суспільства на професіонала);
- формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності (інтегрують особистісні, професійні, фізичні та психофізіологічні параметри надійності в

інтересах створення у курсанта безальтернативної впевненості в процесі професійної діяльності);

– формування професійних резервів за знаннями, навичками і вміннями (визначають засоби і специфічний зміст за надійнісними аспектами процесу професійної підготовки);

– формування стійкості професійної діяльності в екстремальних умовах (матеріалізують професійні знання, навички та вміння в параметрах психофізіологічної надійності);

– формування високої працездатності, динамічного здоров'я, професійного довголіття (визначають шляхи співвідношення засобів фізичної та загальної підготовки) [5].

Поряд із виконанням науково-пізнавальних функцій педагогіка може також виступати як прикладне мистецтво. Нами запропоновано здобувачам наукового ступеня третій змістовий модуль, що містить наступні теми: педагогічна майстерність як складова викладача вищої школи; професійна етика й такт як складові майстерності педагогічної взаємодії; імідж як соціально-педагогічне явище. У даному змістовому модулі ми пропонуємо майбутнім викладачам вищої школи оволодіти педагогічною майстерністю та педагогічним мистецтвом. Викладач повинен опанувати навички мовлення та культури мовлення, майстерністю педагогічного спілкування, комунікативністю тощо. Педагог повинен знати, що таке педагогічна етика, педагогічний такт, педагогічна мораль, педагогічна справедливість, авторитет викладача тощо.

Важливою умовою забезпечення високого рівня культури взаємовідносин між професорсько-викладацьким складом і студентством є привабливий, педагогічно позитивний імідж вищого навчального закладу й особистий імідж викладача як його офіційного представника. З метою засвоєння здобувачами основ іміджу та педагогічної іміджології нами запропонована одна з тем третього змістового модуля, в якій висвітлюються основні вимоги до іміджу навчального закладу, іміджу викладача та іміджу студента.

Після закінчення курсу з дисципліни «Вища школа та науково-педагогічна діяльність» здобувачі проходять науково-педагогічну практику у вищому навчальному закладі, як один із важливих напрямків професійної підготовки аспірантів, де й закріплюють набуті знання та вміння безпосередньо у професійному середовищі.

Висновки. Для успішної професійної підготовки студентів (курсантів) у льотних навчальних закладах повинні долучатися фахівці, які вже отримали відповідну освіту і мали досвід роботи за фахом, але не завжди вони мають педагогічну освіту. Вагома роль щодо коректування даної проблеми відводиться освітньому процесу в аспірантурі, де здобувачі наукового ступеня мають змогу отримати необхідні дидактичні знання, вміння та навички. Курс «Вища школа та науково-педагогічна діяльність» який вивчають здобувачі наукового ступеня доктора філософії у Кіровоградській льотній академії Національного авіаційного університету, озброює знаннями про процеси розвитку теорії та практики виховання і навчання студентів (курсантів), сприяє становленню світогляду та педагогічного професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Брюханова Н. О. Концептуальні положення проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів / Проблеми інженерно-педагогічної освіти, 2012, № 34/35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pipo_2012_34-35_3.pdf.

2. Керницький О. М. Формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі / Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка: електрон. наук. фах. вид. / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький: [б. в.], 2016. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21

DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnadped_2016_3_8.

3. Коваленко О. Е. Підготовка інженерів-педагогів магістерських програм –якою їй бути? / Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія : наук.-практ. журн. / Харків. держ. політехн. ун-т, Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Укр. інж.-пед. акад. – Харків: [б. в.], 2001. № 1. – С. 99-106.

4. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник / Г. М. Мешко. – К.: Альма-матер, 2010. – 200 с.

5. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс] [Веб-сайт] – Ел. дані. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248945529>.

6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

7. Хоменко В. Г. Проблема проектування змісту професійної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю в умовах компетентнісного підходу / Збірник наукових праць. Частина 1, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nauk_praz/2014/1/50.pdf

Плачинда Татьяна. Подготовка соискателей ученой степени к педагогической деятельности в ВУЗе.

Актуализируется вопрос подготовки будущих преподавателей высшей школы, которые не имеют базового педагогического образования, к учебной, методической и научной профессиональной деятельности в высшем учебном заведении. Анализируются научные труды по профессиональной подготовке инженеров-педагогов. Предлагается внедрение в образовательный процесс аспирантуры дисциплину «Высшая школа и научно-педагогическая деятельность» с целью формирования у соискателей ученой степени компетенций по педагогическому обеспечению учебно-воспитательного процесса вуза.

Ключевые слова: соискатель, профессиональная подготовка, инженер-педагог, учебный процесс, педагогическая деятельность, высшая школа.

Plachynda Tetiana. Post-graduate students' preparation to the pedagogical activity at higher educational establishments.

The article is devoted to the issue concerning training of future higher school teachers who do not have basic pedagogical education in educational, methodical and scientific aspects of professional activity in higher educational institutions. The research about training of engineers to become a teacher has been analyzed. The kinds of professional activities in higher educational institutions have been classified. It is highlighted that the educational process in higher educational institutions is characterized by certain features which provide the compliance with specific principles of learning. The author gives specific procedural principles of training used in flight educational establishments. The introduction of the subject «Higher School and Educational Research» is proposed in the educational process of postgraduate students with the aim of forming competences regarding pedagogical support of the educational process in higher school. It contains the following thematic modules: «General Principles of Pedagogics», «Didactics of Higher School», «Fundamentals of Pedagogical Excellence». It is said that after the completion of «Higher School and Educational Research» applicants have research and teaching practice in higher educational institutions, that is one of the most important areas of training postgraduate students. It gives them the opportunity to reinforce their knowledge and skills directly in the professional environment.

Key words: applicant, training, engineering teacher, educational process, educational activities, higher school.